

TÜRK DİLİ

TÜRK DİLİ

CÜMLE BİLGİSİ-2

Cümle

İÇİNDEKİLER

CÜMLE BİLGİSİ-2

- **Cümle**

- A. Cümlelerin Öğeleri**

1. Yüklem
2. Özne
3. Nesne
4. Dolaylı Tümleç
5. Zarf Tümleci

- B. Cümle Türleri**

1. Yükleminin Yerine Göre Cümleler
2. Yükleminin Türüne Göre Cümleler
3. Anlamlarına Göre Cümleler
4. Yapılarına Göre Cümleler

TÜRK DİLİ

CÜMLE

Bir duyguyu, bir düşünceyi, bir hareketi, bir olayı, okuyan veya dinleyende herhangi bir soruya meydan vermeyecek şekilde tam olarak anlatmaya yarayan kelime veya kelime dizisine *cümle* denir.

İçinde fazla kelime bulunmadığı hâlde anlatılmak istenileni eksiksiz ifade edebilen cümle, cümlelerin en güzelidir. Özlü sözler, bu nitelikteki cümlelerdir.

Titiz yazarlar ve güzel konuşanlar cümlelerindeki kelime sayısını düşüncelerinin genişliğine göre ayarlarlar. Cümleye eklenen her yeni kelime, cümlenin daha açık ve anlaşılır olmasına hizmet etmelidir.

A. Cümlenin Öğeleri

1. Yüklem
2. Özne
3. Nesne
4. Dolaylı Tümleç
5. Zarf Tümleci

B. Cümle Türleri

1. Yüklemnin Yerine Göre Cümleler
2. Yüklemnin Türüne Göre Cümleler
3. Anlamlarına Göre Cümleler
4. Yapılarına Göre Cümleler

TÜRK DİLİ

Aşağıdaki örneği, cümleye eklenen her yeni kelimenin kattığı anlama göre inceleyelim:

Geldi.

Yalçın geldi.

Yalçın dün geldi.

Yalçın, dün arabasıyla geldi.

Yalçın, dün arabasıyla köye geldi.

Yalçın, dün Almanya'dan arabasıyla köye geldi.

Oğlum Yalçın, dün Almanya'dan arabasıyla köye geldi.

Yıllardan beri yolunu dört gözle beklediğim büyük oğlum Yalçın, dün öğleden sonra Almanya'dan yeni aldığı kırmızı renkli Opel marka arabasıyla yolu hâlâ asfaltlanmayan köye, tozu dumana katarak geldi.

A. Cümlelerin Öğeleri

1. Yüklem
2. Özne
3. Nesne
4. Dolaylı Tümleç
5. Zarf Tümleci

B. Cümle Türleri

1. Yüklemnin Yerine Göre Cümleler
2. Yüklemnin Türüne Göre Cümleler
3. Anlamına Göre Cümleler
4. Yapılarına Göre Cümleler

A. Cümlelerin Öğeleri

Asıl öğeler: *yüklem ve özne*

Yardımcı öğeler: *nesne, dolaylı tümleç, zarf tümleci*

A. Cümlelerin Öğeleri

1. Yüklem

2. Özne

3. Nesne

4. Dolaylı Tümleç

5. Zarf Tümleci

B. Cümle Türleri

1. Yüklemnin Yerine Göre Cümleler

2. Yüklemnin Türüne Göre Cümleler

3. Anlamına Göre Cümleler

4. Yapılarına Göre Cümleler

1. Yüklem

Cümlelerin üzerine kurulduğu temel ögedir. Cümlelerin ağırlığını, yükünü üzerine alan, taşıyan, yüklenen ögedir. Diğer öğeler yüklemnin tamamlayıcısı ve destekleyicisi durumundadır.

Türkçede asıl unsurun sonda bulunması ilkesine göre yüklem cümlelerin sonunda bulunur. Ancak günlük konuşmalarda, şiir dilinde ve atasözlerinde yüklemnin yeri değişebilir:

Korkma! Sönmez *bu şafaklarda yüzen al sancak.*

Sakla *samanı; gelir zamanı*

TÜRK DİLİ

A. Cümlelerin Öğeleri

1. Yüklem

2. Özne

3. Nesne

4. Dolaylı Tümleç

5. Zarf Tümleci

B. Cümle Türleri

1. Yüklemnin Yerine Göre Cümleler

2. Yüklemnin Türüne Göre Cümleler

3. Anlamına Göre Cümleler

4. Yapılarına Göre Cümleler

- Yüklem tek kelime olabileceği gibi kelime grubu da olabilir. Birden fazla kelimeden oluşan yüklemelere **yüklem grubu** da denir:

Karlı dağlar atalarımın yurdudur. (isim tamlaması)

Bu, bir hafta önce kaybolan pırlanta yüzüktü. (sıfat tamlaması)

Eşyanızı buraya bırakabilirsiniz. (birleşik fiil)

Ülkeler fethetmiş komutan gibisin. (edat grubu)

Kırk sekizin yarısı yirmi dördtür. (sayı grubu)

- Bir cümlede yüklem dışındaki öğeler birden fazla olabilir. Ancak bir cümlede bir yüklem bulunur. Söz dizimindeki yüklem sayısı, cümle sayısını gösterir:

Bugünkü iş bitmiş, yemek yenmiş, ocak başında sohbet başlamıştı. (üç cümle)

Tamburu eline alır, etrafa göz atar, coşar, çaldıkça çalardı. (dört cümle)

- Bir cümlede özellikle vurgulanmak, belirtilmek istenen unsurlar yükleme yaklaştırılır.
- Cümlelerde, anlaşılmaları için açık ipucu, belirtiler bulunması durumunda yüklemeler düşürülebilir. Böyle yüklemsiz cümlelere **kesik cümle** denir:

— *Sınav kâğıdını kim teslim etmedi?*

— *Selma. (teslim etmedi)*

2. Özne

Yüklem gösterdiği işi, oluşu, hareketi, durumu üzerine alan, fiilden ayrılmayan ögedir. Cümlede yapanı veya olanı yalın hâlde karşılayan özne, (çokluk ve iyelik eki dışında) çekim eki almadan fiile bağlanır:

A. Cümlelerin Öğeleri

1. Yüklem
2. **Özne**
3. Nesne
4. Dolaylı Tümleç
5. Zarf Tümleci

B. Cümle Türleri

1. Yüklemine Yerine Göre Cümleler
2. Yüklemine Türüne Göre Cümleler
3. Anlamına Göre Cümleler
4. Yapılarına Göre Cümleler

Çocuklar, sabahattan beri parkta oynuyorlar.

Çocuk bakıcısı, işini çok seviyordu.

Göktuğ, siparişleri tam vaktinde getirdi.

- Kelime ve kelime grupları cümlede özne görevinde bulunabilir:

Konuşmak ihtiyaç olabilir ama **susmak** sanattır. (fiil ismi)

Gülay abla, bugün yorgun görünüyordu. (unvan grubu)

Ömrünün en güzel çağları bu verimsiz topraklarda geçti. (isim tml.)

Dinamitle balık avlayanlar pişmandı. (sıfat-fiil grubu)

- Cümlede aynı yükleme bağlanmış birden fazla özne olabilir:

Kitabı, defteri, kalemi, hiçbir şeyi yoktu

TÜRK DİLİ

Öznesinin kelime veya kelime grubu olarak açıkça söylenmediği cümlelerin bu ögesi yüklemdeki kişi ekinden anlaşılır. Kişi ekinin gösterdiği zamir, cümlenin öznesidir. Böyle öznelerle ***gizli özne*** de denir. Bu tip öznelerde anlam bakımından değil, biçim bakımından bir gizlilik söz konusudur:

*“Sen bir ceylân olsan **n** ben de bir avcı,
Avlasam **m** çöllerde saz ile seni.”*

(Âşık Veysel)

*(Ben) Bütün bir yaz gelmeni bekledim **m**.*

*(Sen) Sözünü vaktinde yerine getirmezs**in**.*

*(Biz) Kusurumuz ne kadar çoksa o kadar kusur arar**ız**.*

*(Siz) Bugünleri çok arayacak**sınız**.*

A. Cümlelerin Öğeleri

1. Yüklem

2. **Özne**

3. Nesne

4. Dolaylı Tümleç

5. Zarf Tümleci

B. Cümle Türleri

1. Yüklemnin Yerine
Göre Cümleler

2. Yüklemnin Türüne
Göre Cümleler

3. Anlamlarına Göre
Cümleler

4. Yapılarına Göre
Cümleler

TÜRK DİLİ

Hitap unsurları (ünlemler), yükleme bağlanmadıkları için özne değil *cümle dışı* unsur olurlar:

“Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın”

(Mehmet Akif)

“Şair, sen üzüldükçe ve öldükçe yaşarsın.”

(Faruk Nafiz)

Hocam, bu konuyu anlatmadınız.

Cümlede özneyi bulmak için yüklem *-an / -en’li sıfat-fiil* hâline getirilerek *kim, ne* sorusu sorulur:

Yerinde sayanlar, yürüyenlerden daha ziyade ayak patırtısı ederler.

(Cenap Şahabettin)

(ayak patırtısı eden kimler? - yerinde sayanlar)

Yolun kenarında kırmızı bir araba duruyordu. (duran ne? - kırmızı bir araba)

A. Cümlelerin Öğeleri

1. Yükleme

2. Özne

3. Nesne

4. Dolaylı Tümleç

5. Zarf Tümleci

B. Cümle Türleri

1. Yükleminin Yerine
Göre Cümleler

2. Yükleminin Türüne
Göre Cümleler

3. Anlamına Göre
Cümleler

4. Yapılarına Göre
Cümleler

TÜRK DİLİ

Özne - Yüklem Uygunluğu

Türkçede cümle, yüklem ve özne üzerine kurulduğu için bu iki öge arasında teklik-çokluk (sayı) ve kişi bakımından uygunluk vardır. Ancak aşağıda sıraladığımız bazı özel durumlarda bu uygunluğun olmadığı görülür:

a) Teklik-Çokluk Uygunluğu: Türkçede genellikle özne ve yüklem arasında sayı bakımından bir uygunluk vardır. **Kişi ve kişi zamirleri özne olduğu zaman özne teklikse yüklem de teklik; özne çokluksa yüklem de çokluk olur:**

Görevli, biraz önce geldi.

Bu hafta öğrenciler sınava hazırlanıyorlar.

Aşağıda sıralanan bazı özel durumlarda özne ile yüklem arasında teklik-çokluk bakımından bir uygunluk aranmaz:

- Bitki, hayvan, cansız varlık ve kavram isimleri (soyut isimler) çokluk eki alarak cümlede özne olursa bunlar, teklik yükleme bağlanır: ***Ağaçlar** çiçek açtı. **Bülbüller** ötüyor. **Leylekler** göç ediyor. **Şehirler** de insanlar gibi değişiyor. **Kitaplar**, insanın ufkunu genişletir. **Yıllar** su gibi akıp gidiyor. **Kötülükler** unutulmalıdır. **Bu sıkıntılar** ne zaman bitecek?*

A. Cümlelerin Öğeleri

1. Yüklem
2. **Özne**
3. Nesne
4. Dolaylı Tümleç
5. Zarf Tümleci

B. Cümle Türleri

1. Yükleminin Yerine Göre Cümleler
2. Yükleminin Türüne Göre Cümleler
3. Anlamına Göre Cümleler
4. Yapılarına Göre Cümleler

TÜRK DİLİ

A. Cümlelerin Öğeleri

1. Yüklem

2. Özne

3. Nesne

4. Dolaylı Tümleç

5. Zarf Tümleci

B. Cümle Türleri

1. Yüklemnin Yerine

Göre Cümleler

2. Yüklemnin Türüne

Göre Cümleler

3. Anlamına Göre

Cümleler

4. Yapılarına Göre

Cümleler

- Yukarıda örneklenen özneler kişileştirilirse, özneyle yüklem teklik-çokluk bakımından uygunluk gösterir: **Bülbüller** ağıt yakmaya başladılar. **Sokaklar** benim gibi yalnız kaldılar.
- Organ adları çokluk eki alarak özne olursa teklik yükleme bağlanır: **Kulaklarınız** iyi işitmiyor galiba? **Ellerim** dondu. **Dizlerim** ağrıyor. **Gözlerim** görmez oldu.
- Özne görevindeki teklik ve çokluk topluluk isimleri teklik yükleme bağlanır: **Meclis** tatile girdi. **Sürü**, çobanın insafına kaldı. **Ordular**, savaşa hazırды.
- Özne görevindeki hareket isimleri teklik yükleme bağlanır: **Koridorda koşuşmalar, gidip gelmeler** başladı

TÜRK DİLİ

b) Kişi Uygunluğu: Özneye yüklem arasında kişi bakımından bir uygunluk bulunur. Özne hangi kişi ise yüklem o kişiyi gösteren kişi ekini alır:

***Siz** öğrenmek için gayret ediyorsunuz.*

Sen, ben ve o (yani biz) bu sınavı kolayca kazanırız.

Sen ve o (yani siz) çalışmıyorsunuz.

Ben ve o (yani biz) saat üçe kadar ders çalıştık.

Şengül ve ben (yani biz) sergiye gitmedik.

- Alçak gönüllülük göstermek, böbürlenmek, nezaket ve saygı göstermek gibi bazı sebeplerle özne bir kişi olduğu hâlde çokluk olarak kullanılır ve buna bağlı olarak da yüklem çokluk olur:

Araştırmamızı bu noktada derinleştirelim. (alçak gönüllük)

Biz her işin üstesinden geliriz. (böbürlenme)

İnternet bağlantısını siz mi kuracaksınız? (nezaket)

Sayın Valimiz, şirketimizi ziyaret ettiler. (saygı)

A. Cümlelerin Öğeleri

1. Yüklem

2. Özne

3. Nesne

4. Dolaylı Tümleç

5. Zarf Tümleci

B. Cümle Türleri

1. Yükleminin Yerine

Göre Cümleler

2. Yükleminin Türüne

Göre Cümleler

3. Anlamına Göre

Cümleler

4. Yapılarına Göre

Cümleler

TÜRK DİLİ

b) Kişi Uygunluğu: Özneye yüklem arasında kişi bakımından bir uygunluk bulunur. Özne hangi kişi ise yüklem o kişiyi gösteren kişi ekini alır:

***Siz** öğrenmek için gayret ediyorsunuz.*

Sen, ben ve o (yani biz) bu sınavı kolayca kazanırız.

Sen ve o (yani siz) çalışmıyorsunuz.

Ben ve o (yani biz) saat üçe kadar ders çalıştık.

Şengül ve ben (yani biz) sergiye gitmedik.

- Alçak gönüllülük göstermek, böbürlenmek, nezaket ve saygı göstermek gibi bazı sebeplerle özne bir kişi olduğu hâlde çokluk olarak kullanılır ve buna bağlı olarak da yüklem çokluk olur:

Araştırmamızı bu noktada derinleştirelim. (alçak gönüllük)

Biz her işin üstesinden geliriz. (böbürlenme)

*İnternet bağlantısını **siz** mi kuracaksınız? (nezaket)*

Sayın Valimiz, şirketimizi ziyaret ettiler. (saygı)

A. Cümlelerin Öğeleri

1. Yüklem

2. **Özne**

3. Nesne

4. Dolaylı Tümleç

5. Zarf Tümleci

B. Cümle Türleri

1. Yükleminin Yerine

Göre Cümleler

2. Yükleminin Türüne

Göre Cümleler

3. Anlamına Göre

Cümleler

4. Yapılarına Göre

Cümleler

3. Nesne

Nesne, cümlede yüklem bildirdiği, öznenin yaptığı **işten etkilenen** ögedir. Nesne, yükleme belirtme hâli ekiyle (-ı, -i, -u, -ü) bağlanır. Cümlede belirtme hâli ekini alan kelime veya kelime grubu sadece nesne görevinde bulunabilir.

- Belirtme hâli ekini alan nesneler **belirtili nesne**dir. Nesneler bazen belirtme hâli ekini almadan da yükleme bağlanabilir.
- Belirtme hâli ekini almayan nesnelere **belirtisiz nesne** denir.

Belirtili nesneyi bulmak için yükleme «*kimi, neyi*» soruları sorulur:

Gülleri, çekerek büyütemezsiniz. (Neyi büyütemezsiniz? - gülleri)

Cesaret, insanı zafere; korkaklık ölüme götürür. (Seneca)

(Kimi götürür? - insanı)

Başını acemi berbere teslim eden cebinden pamuğunu eksik etmesin.

(Neyi eksik etmesin? - pamuğunu)

A. Cümlelerin Öğeleri

1. Yüklem
2. Özne
3. Nesne
4. Dolaylı Tümleç
5. Zarf Tümleci

B. Cümle Türleri

1. Yükleminin Yerine Göre Cümleler
2. Yükleminin Türüne Göre Cümleler
3. Anlamına Göre Cümleler
4. Yapılarına Göre Cümleler

TÜRK DİLİ

Belirtisiz nesneyi bulmak için yükleme «**ne**» sorusu sorulur:

Kütüphaneden ödünç kitap almaya gittiler.

(Ne almaya gittiler? - ödünç kitap)

A. Cümlelerin Öğeleri

1. Yükleme
2. Özne
3. Nesne
4. Dolaylı Tümleç
5. Zarf Tümleci

B. Cümle Türleri

1. Yükleminin Yerine Göre Cümleler
2. Yükleminin Türüne Göre Cümleler
3. Anlamlarına Göre Cümleler
4. Yapılarına Göre Cümleler

! Bir cümlede birden fazla nesnenin olması durumunda nesneler, belirtili veya belirtisiz aynı cinsten olmalıdır:

Bahçıvan Mehmet, bahçedeki gülleri, karanfilleri, lâleleri bir bir sulardı.

4. Dolaylı Tümleç (Yer Tamlayıcısı)

- Dolaylı tümleç, yüklemi yaklaşıma, bulunma, ayrılma bildirerek tamlayan ögedir. Dolaylı tümleç fiilin yerini ve yönünü gösterdiği için bu ögeye **yer tamlayıcısı** da denir.
- Dolaylı tümleç yaklaşıma hâli (-a, -e), bulunma hâli (-da, -de; -ta, -te) ve ayrılma hâli (-dan, -den; -tan, -ten) ekleriyle yükleme bağlanan kelime veya kelime grubudur. İsim veya isim soylu bir kelime ya da kelime grubunun dolaylı tümleç olabilmesi için bu hâl eklerinden birini mutlaka alması şarttır.

A. Cümlelerin Öğeleri

1. Yükleme
2. Özne
3. Nesne
4. Dolaylı Tümleç
5. Zarf Tümleci

B. Cümle Türleri

1. Yükleminin Yerine Göre Cümleler
2. Yükleminin Türüne Göre Cümleler
3. Anlamına Göre Cümleler
4. Yapılarına Göre Cümleler

TÜRK DİLİ

Dolaylı tümleci bulmak için yükleme «*kime, kimde, kimden; neye, nereye, neredede, nereden*» sorularından uygun olanı sorulur:

Güneş girmeyen eve doktor girer.

*“Eyvâh! Beş on kâfirin îmanına kandık;
Bir uykuya daldık ki cehennemde uyandık.”*

(Mehmet Akif)

*“Düz ovadan sarpa çekme yolunu
Ver mektebe okutsunlar oğlunu
Doğru at adımın sakın kolunu
Zehirli akrebe, yılan ne deñ.” (deñ: dersin)*

(Âşık Veysel)

*“Ormanda büyüyen adam azgını
Çarşıda, pazarda seyrân beğenmez.”*
(Seyrânî)

*Akacak kan damarda durmaz.
İşten artmaz, dıştan artar.*

A. Cümlelerin Öğeleri

1. Yükleme
2. Özne
3. Nesne
4. Dolaylı Tümleç
5. Zarf Tümleci

B. Cümle Türleri

1. Yükleminin Yerine Göre Cümleler
2. Yükleminin Türüne Göre Cümleler
3. Anlamına Göre Cümleler
4. Yapılarına Göre Cümleler

TÜRK DİLİ

- Yaklaşma, bulunma ve ayrılma hâli ekini alan zaman, hâl ve miktar zarflarının dolaylı tümleç değil, zarf tümleci olduğu unutulmamalıdır:

“Sabahtan uğradım ben bir güzele.”

(Karacaoğlan)

*Perdeler birbiri ardınca **birden** kapandı.*

***Eylülde** gel.*

A. Cümlelerin Öğeleri

1. Yüklem
2. Özne
3. Nesne
4. **Dolaylı Tümleç**
5. Zarf Tümleci

B. Cümle Türleri

1. Yüklemnin Yerine Göre Cümleler
2. Yüklemnin Türüne Göre Cümleler
3. Anlamına Göre Cümleler
4. Yapılarına Göre Cümleler

4. Zarf Tümleci (Zarf Tamlayıcısı)

Yüklemi **yer, yön, zaman, durum, miktar, vasıta, şart, soru** bakımından tamamlayan zarflar, cümlede zarf tümleci olur:

*Bugün bana ise **yarın** sana.*

*Ne öğretirseniz öğretiniz ama **doğru ve güzel** öğretiniz.*

***Bugünlerde** haberleri **dinlemekten çok** sıkılıyorum.*

*Ev sahibiyile aranız **nasıl** açıldı?*

*Akıl, insanın külâhında bir çividir. **Ara sıra yumruk yemeden** kafanın içine girmez.*

*Kapıyı vurdum ve **içeri** girdim.*

*İnsan **eğitimle** doğmaz ama **eğitimle** yaşar.*

A. Cümlelerin Öğeleri

1. Yüklem
2. Özne
3. Nesne
4. Dolaylı Tümleç
5. **Zarf Tümleci**

B. Cümle Türleri

1. Yüklemnin Yerine Göre Cümleler
2. Yüklemnin Türüne Göre Cümleler
3. Anlamlarına Göre Cümleler
4. Yapılarına Göre Cümleler

TÜRK DİLİ

Zarf tümleçlerini bulmak için yükleme «**ne zaman, nasıl, ne şekilde, ne gibi, neyle, kiminle, niçin, ne kadar, hangi yöne**» gibi sorular sorulur:

A. Cümlelerin Öğeleri

1. Yükleme
2. Özne
3. Nesne
4. Dolaylı Tümleç
5. Zarf Tümleci

B. Cümle Türleri

1. Yükleminin Yerine Göre Cümleler
2. Yükleminin Türüne Göre Cümleler
3. Anlamına Göre Cümleler
4. Yapılarına Göre Cümleler

Biraz geç kaldınız. (ne kadar geç kaldınız?)

Sabaha doğru, saat üçte geldi. (ne zaman geldi?)

Sora sora Bağdat bulunur. (Bağdat nasıl bulunur?)

Babasının dönüşünü tam iki ay, sabırsızlıkla bekledi. (ne kadar, nasıl?)

Kimseyi üzmemek istemediği için sesini çıkarmıyor. (niçin?)

Maçı sayıyla kazandı. (nasıl, neyle?)

- Edat grupları cümlede zarf göreviyle kullanıldığı için bunların edat tümleci olarak değil zarf tümleci olarak gösterilmesi uygundur.

TÜRK DİLİ

Cümle Dışı Unsurlar

Cümlelerin kuruluşuna katılmayan ve dolaylı olarak cümlelerin anlamına yardımcı olan edatlar (bağlama edatları, ünlem edatları, hitaplar, ara sözler) cümle dışı unsurlardır. Cümlelerin ögeleri bulunurken bunlar dikkate alınmaz:

A. Cümlelerin Ögeleri

1. Yüklem
2. Özne
3. Nesne
4. Dolaylı Tümleç
5. Zarf Tümleci

B. Cümle Türleri

1. Yüklemnin Yerine Göre Cümleler
2. Yüklemnin Türüne Göre Cümleler
3. Anlamlarına Göre Cümleler
4. Yapılarına Göre Cümleler

Mehmet, son günlerde sorumluluklarını ihmal ediyorsun.

Evet, şimdi seni de dinleyelim.

Eyvâh! Ne yer ne yâr kaldı.

Şimdi, efendiler -müsaade buyurursanız- size bir sual sorayım

B. Cümle Türleri

1. Yüklemnin Yerine Göre Cümleler

a) Kurallı Cümle

Türkçede asıl unsurlar sonra, yardımcı unsurlar önce geldiği için cümlelerin en önemli ve asıl ögesi olan yüklem genellikle cümlelerin sonunda yer alır. Yüklemi sonda olan cümle, kurallı cümledir.

*Kayıhan, / bu akşam / **pencerenin önünde** / oturuyordu.*

*Kayıhan, / pencerenin önünde / **bu akşam** / oturuyordu.*

*Bu akşam / pencerenin önünde / **Kayıhan** / oturuyordu.*

b) Devrik Cümle

Yüklemi sonda olmayan cümle, devrik cümledir. Devrik cümlelere şiir dilinde daha çok rastlanır. Günlük konuşmalarda, atasözlerinde ve deyimlerde de zaman zaman devrik cümleler görülür.

“Bir kökte uzamış sarmaşık gibi

***Dökülmüş** gerdana saçların güzel.” (Âşık Veysel)*

***Gülme** komşuna, **gelir** başına.*

*Çocuktan **al** haberi.*

A. Cümlelerin Öğeleri

1. Yüklem
2. Özne
3. Nesne
4. Dolaylı Tümleç
5. Zarf Tümleci

B. Cümle Türleri

1. Yüklemnin Yerine Göre Cümleler

2. Yüklemnin Türüne Göre Cümleler

3. Anlamına Göre Cümleler

4. Yapılarına Göre Cümleler

2. Yükleminin Türüne Göre Cümleler

a) Fiil Cümlesi

Yüklemi çekimli bir fiil veya fiil grubu olan cümle, yüklemine türüne göre *fiil cümlesidir*. Her türlü hareket, iş, oluş fiil cümleleriyle karşılandığı için fiil cümleleri isim cümlelerine göre daha çok kullanılır.

Başlarını göklere çarpmaktan, genellikle cüceler korkar. (Cenap Şahabettin)

Allah size bir yüz vermiş; bir tane de siz eklemeyin. (Shakespeare)

Mum, dibine ışık vermez. (Atasözü)

b) İsim Cümlesi

Yüklemi ek-fiille çekimlenmiş bir isim veya isim grubu olan cümleler, yüklemine türüne göre *isim cümlesidir*. İsim cümleleri, genellikle özne ve yüklemden oluşur. İsim cümlelerinin olumsuzunu yapmak için *değil* ve *yok* kelimeleri kullanılır.

Ağzı var, dili yok.

“Sen Türkiye gibi aydınlık ve güzelsin.

Benim doğduğum köyler de güzeldi.” (Cahit Külebi)

“Ölmek değildir, ömrümüzün en feci işi

Müşkül budur, ölmeden evvel ölür kişi” (Yahya Kemal)

Cesurun bakışı, korkağın kılıcından keskindir.

A. Cümlelerin Öğeleri

1. Yüklem
2. Özne
3. Nesne
4. Dolaylı Tümleç
5. Zarf Tümleci

B. Cümle Türleri

1. Yükleminin Yerine Göre Cümleler
2. Yükleminin Türüne Göre Cümleler
3. Anlamına Göre Cümleler
4. Yapılarına Göre Cümleler

3. Anlamlarına Göre Cümleler

a) Olumlu Cümle

Yargının gerçekleştiğini bildiren cümleler, olumludur. Bu cümlelerin yüklemi varlık, olma veya bulunma bildirir:

Kurt kocayınca, köpeğin maskarası olur. (Atasözü)

Gerçek belirince yalan ortadan kalkar. (Atatürk)

Para ile satın alınan sadakat, daha fazla para ile de satılır. (Seneca)

Beklediğimiz haber, nihayet geldi.

- Biçimi bakımından olumsuz görünen bazı cümleler anlam bakımından olumludur. Cümlede iki olumsuz unsurun bulunması cümlemin anlamını olumlu yapar:

Nasıl cevap vereceğini bilmiyor değildi. (=biliyordu)

Allah'tan korkmayan yoktur. (=herkes korkar)

Yapı bakımından olumsuz bazı cümleler soru yoluyla olumlu bir anlam kazanabilir:

Siparişlerinizi getirmez olur muyum? (=getiririm)

Bayrakları bayrak yapan üstündeki kan değil midir?

A. Cümlelerin Öğeleri

1. Yüklem
2. Özne
3. Nesne
4. Dolaylı Tümleç
5. Zarf Tümleci

B. Cümle Türleri

1. Yüklemine Yerine Göre Cümleler
2. Yüklemine Türüne Göre Cümleler

3. Anlamlarına Göre Cümleler

4. Yapılarına Göre Cümleler

b) Olumsuz Cümle

Yargının gerçekleşmediğini, yapılmadığını bildiren cümleler, anlam bakımından olumsuzdur.

*Bundan sonra kimseyi **kandırmayacak**.*

*Cebimde beş kuruş para **yok**.*

*“Bu güler yüzlü adam **ben değilim**.”* (Cahit Sıtkı Tarancı)

- Biçim bakımından olumlu olan bazı cümleler soru ekiyle olumsuz bir anlam kazanabilir:

*Matematik sınavından 95 almak **kolay mı**? (Kolay değil.)*

*Babamın yanında hiç **sigara içebilir miyim**? (İçemem.)*

- *ne.....ne* bağlama edatıyla kurulan cümleler de anlam bakımından olumsuzdur. Cümlede bu unsur varsa yüklem mutlaka olumlu olmalıdır:

*“**Ne** hasta bekler sabahı*

***Ne** taze ölüyü mezar*

***Ne** de şeytan, bir günahı*

Seni beklediğim kadar.”

(Necip Fazıl)

***Ne** sevenim var **ne** soranım var.*

A. Cümlelerin Öğeleri

1. Yüklem
2. Özne
3. Nesne
4. Dolaylı Tümleç
5. Zarf Tümleci

B. Cümle Türleri

1. Yükleminin Yerine Göre Cümleler
2. Yükleminin Türüne Göre Cümleler
3. Anlamlarına Göre Cümleler
4. Yapılarına Göre Cümleler

TÜRK DİLİ

c) Soru cümlesi

Herhangi bir şeyi öğrenmek için soru unsurlarıyla kurulan cümleler, soru cümleleridir.

*Doktor içeride **mi**?*

***Hangi** konuyu anlamadınız?*

***Niçin** bu kadar geç kaldınız?*

*Yeni sınav yönetmeliği hakkında **ne** düşünüyorsunuz?*

*Üniversitemizi **nasıl** buldunuz?*

Cümlede soru eki hangi kelimedenden sonra gelirse onu sorar:

*Aybars **mi** dün arabasıyla geldi?*

*Aybars dün **mü** arabasıyla geldi?*

*Aybars dün arabasıyla **mi** geldi?*

*Aybars dün arabasıyla geldi **mi**?*

A. Cümlelerin Öğeleri

1. Yüklem
2. Özne
3. Nesne
4. Dolaylı Tümleç
5. Zarf Tümleci

B. Cümle Türleri

1. Yüklemine Yerine Göre Cümleler
2. Yüklemine Türüne Göre Cümleler
3. Anlamlarına Göre Cümleler
4. Yapılarına Göre Cümleler

4. Yapılarına Göre Cümleler

a) Basit cümle

Tek yüklemi bulunan, **tek yargı** bildiren cümleler yapı bakımından basit cümledir.

Eğri cetvelden doğru çizgi çıkmaz.

Akıllı düşman, akılsız dosttan yeğdir.

Güneş balçıkla sıvanmaz.

- Yapısında fiilimsi veya bu tür kelimelerden yapılmış kelime grupları bulunan cümlelerde bu unsurlar bağımsız yargı bildirmediikleri için, böyle cümleler de yapı bakımından basit cümle sayılırlar:

Bu kadar yolu yaya gitmek zor olabilir.

Gülü seven dikenine katlanır.

Ayaklarını sürüyerek yerine geçti.

A. Cümlelerin Öğeleri

1. Yüklem
2. Özne
3. Nesne
4. Dolaylı Tümleç
5. Zarf Tümleci

B. Cümle Türleri

1. Yüklemnin Yerine Göre Cümleler
2. Yüklemnin Türüne Göre Cümleler
3. Anlamlarına Göre Cümleler

4. Yapılarına Göre Cümleler

b) Birleşik cümle

İçinde birden fazla yargının bulunduğu cümleler, birleşik cümledir.

Şartlı birleşik cümle: İçinde şart kipi bulunan cümledir. Şart kipi, diğer fiil çekimlerinden farklı olarak bitmiş bir hareket göstermez, bir yargı ifade etmez. Bu sebeple şart kipiyle bağımsız bir cümle yapılamaz.

Derslerine düzenli çalışırsan sınıfını kolay geçersin.

Pazar günü hava güzel olursa gezmeye gideceğiz.

“Artık demir almak günü gelmişse zamandan

Meçhûle giden bir gemi kalkar bu limandan.”

A. Cümlelerin Öğeleri

1. Yüklem
2. Özne
3. Nesne
4. Dolaylı Tümleç
5. Zarf Tümleci

B. Cümle Türleri

1. Yüklemnin Yerine Göre Cümleler
2. Yüklemnin Türüne Göre Cümleler
3. Anlamlarına Göre Cümleler
4. Yapılarına Göre Cümleler

TÜRK DİLİ

A. Cümlelerin Öğeleri

1. Yükleme
2. Özne
3. Nesne
4. Dolaylı Tümleç
5. Zarf Tümleci

B. Cümle Türleri

1. Yükleminin Yerine Göre Cümleler
2. Yükleminin Türüne Göre Cümleler
3. Anlamına Göre Cümleler
4. Yapılarına Göre Cümleler

Ki'li birleşik cümle: Farsçadan dilimize giren *ki* bağlama edatıyla yapılan birleşik cümledir. *Ki* edatı, çekimli bir fiilden sonra gelince bağlama edatı olur. Bu cümlelerde *ki* edatına kadar olan kısım asıl unsur; *ki* edatından sonraki unsur yardımcı unsurdur. Bu sıralanış Türkçeye aykırıdır. *Ki* edatı çıkarılınca cümle Türkçedeki sıralanışa uyar:

Duydum ki unutmuşsun gözlerimin rengini. (Gözlerimin rengini unuttuğunu duydum.)

Öyle insanlar vardır ki yaptıkları iyilikleri her fırsatta söylemekten zevk duyarlar. (Yaptıkları iyilikleri her fırsatta söylemekten zevk duyan insanlar vardır.)

İç içe birleşik cümle: Bir cümlemin herhangi bir görevle başka bir cümlede yer almasıyla meydana gelen birleşik cümledir. Araya giren cümle, temel cümledeki anlamı tamamlayan yardımcı cümle olarak nesne veya diğer unsurlardan birinin parçası olur:

Edebiyat öğretmeni "İçinizde 'Han Duvarları'nı okuyan var mı?" dedi. Hayır, o değil, şu uzun boylu adam, dedi.

TÜRK DİLİ

c) Bağlı cümle

Birden fazla cümlenin *fakat, ama, ancak, lâkin, ve, veya* gibi edatlarla bir özneye bağlanarak oluşturduğu cümledir. Her biri bağımsız cümle olan bu cümleler arasındaki ilgi, bağlama edatlarıyla kurulmakta ve pekiştirilmektedir:

Konuşmayı erken öğrendim ama susmayı öğrenmem için yaşlanmam gerekti.

Ölmek kaderde var, bize üzüntü vermiyor

Lâkin vatandan ayrılışın ıstırabı zor.

(Yahya Kemal)

ç) Sıralı cümle

Tek başına bağımsız yargı bildiren iki veya daha fazla cümlenin bir anlam bütünlüğü içinde sıralanmasıyla kurulan cümlelerdir.

Alacağını tahsil etmek için önce telefon etmiş, sonra biriyle haber yollamış, olmayınca kendisi gitmek zorunda kalmıştı.

A. Cümlelerin Öğeleri

1. Yüklem
2. Özne
3. Nesne
4. Dolaylı Tümleç
5. Zarf Tümleci

B. Cümle Türleri

1. Yüklemine Yerine Göre Cümleler
2. Yüklemine Türüne Göre Cümleler
3. Anlamına Göre Cümleler
4. Yapılarına Göre Cümleler